

מבט על, גיליון 602, 4 בספטמבר 2014

היוזמה הפלסטינית החדשה-ישנה להקמת מדינה

גלעד שר ולירן אופק

במשך שני עשורים של משא ומתן עם ישראל, הקפידה ההנהגה הפלסטינית להציג דרישות ותנאים, אך נמנעה מהצגת יוזמה משלה לפתרון הסכסוך. בכינוס שרי החוץ הערבים שיתקיים ביום ראשון בקהיר מתכוון מחמוד עבאס, נשיא הרשות הפלסטינית, לפרט את יוזמתו להקמת מדינה פלסטינית עצמאית. לקראת סיום "צוק איתן" ביקר עבאס בדוחא והציג את התוכנית לחאלד משעל. על-פי מקורות פלסטיניים, משעל חתם עליה. עוד נמסר, כי משלחת פלסטינית בראשות צאיב עריקאת יצאה לווינגטון לדון בתוכנית עם שר החוץ קרי.

ראוי לציין, כי עבאס כלל אינו מתייחס בתוכניתו זו ליוזמת השלום הערבית או למתווה אזורי לפתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני. התוכנית מורכבת משלוש חלופות מדורגות. הראשונה, משא ומתן למשך זמן מוגבל וקצוב בין ישראל והרשות הפלסטינית בהובלת ארצות-הברית, ובתחילתו תציג ישראל את גבולות הקבע על-פי גרסתה. היעד: קביעת גבולות המדינה הפלסטינית והכרת ישראל במדינה זו, והכל בתוך ארבעה חודשים. במתווה זה אין חידוש רב. החלופה השנייה תיושם במידה שהמשא-ומתן ייכשל, או שלא יתקיים כלל, משום שארצות הברית או ישראל ידחו את המתווה המוצע: הרשות, באמצעות הליגה הערבית, תפנה למועצת הביטחון של האו"ם בדרישה שזו תורה על פינני ישראל מאדמות פלסטין תוך 3 עד 5 שנים.

היה ושתי חלופות אלה לא תצלחנה, תצטרף הרשות לכל המוסדות והארגונים הבינלאומיים, תחתום על אמנת רומא שמכוחה פועל בית המשפט הפלילי הבינלאומי בהאג, שם תגיש תביעה נגד ישראל ומנהיגיה.

היוזמה העצמאית החדשה-ישנה של עבאס מתפרסמת על רקע מצב מורכב למדי. הרשות הפלסטינית נחשבת לכאורה לאחת המרוויחות מהסכם הפסקת האש שרקחה מצרים. על-פי מסמך 11 הנקודות המצרי מ-15 באוגוסט 2014, התיאום על העברת סחורות לרצועה ייעשה עם הרשות; היא תשתתף בשיקום תשתיות הרצועה, ותתאם – יחד עם ישראל ואירגוני סעד בינלאומיים – את אספקת המשאבים המיועדים לשיקום הרצועה; החל מינואר 2015 כוחות הביטחון של הרשות אמורים להתפרס מחדש בצפון הרצועה ובמזרחה. ולבסוף, על-פי המסמך המצרי, האפשרות להקמת שדה תעופה ונמל ימי תידון במסגרת הסכמי אוסלו והסכמים קודמים – שכולם, כזכור, נחתמו בין ישראל לאש"ף.

למעשה, שמה של תנועת חמאס כלל לא נזכר בהסכם הפסקת האש, ומכך נובע, כי מצרים וישראל מכירים ברשות הפלסטינית כגורם האחראי על הנעשה ברצועה. אמנם אין בכך כלל כדי להעיד על המצב בשטח, שבו יש לחמאס כיום פופולריות גואה ושליטה בפועל. ספק רב אם הרשות הפלסטינית תצליח לעמוד באתגרי הביטחון והשליטה שהסכם הפסקת האש מעמיד בפניה. ואולם פורמלית, ההסכם מקבע מצב של חמאס מוחלש ומוכל, שמנהיגו, משעל, מכיר – ולו במשתמע – בשיחות עם ממשלת ישראל כאמצעי להקמת מדינה פלסטינית.

לעומת זאת, הרחוב הפלסטיני עדיין חושב אחרת. סקרים שנערכו ברצועת עזה במחצית אוגוסט הראו שהרחוב העזתי תמך בהמשך ירי הרקטות ופצצות המרגמה, מכיוון שראה בכך אמצעי להחלשת ההרתעה הישראלית. הדרישה של חמאס שלא לפרק את ארגוני ההתנגדות מנשקם נהנית גם מתמיכה של תושבי הגדה המערבית. סקר רחב, שפורסם מטעם המרכז הערבי למחקר וללימודי מדיניות שבדוחא, הראה ש-94% מהנשאלים בגדה וברצועה סירבו לפירוק הנשק הפלסטיני. עוד הראה הסקר ש-80% מהציבור הפלסטיני מתנגד להמשך התיאום הביטחוני עם ישראל. מגמה נוספת בולטת שנרשמה בסקרים מאפריל ומיוני 2014, היא התמיכה של 70% עד 80% מהרחוב בגדה וברצועה בהצטרפות למוסדות בינלאומיים.

על רקע נתונים אלה, עבאס סופג ביקורת חריפה על נכונותו להמשיך בתיאום הביטחוני גם במחיר של פגיעה במאמצי הפיוס הפנים-פלסטיני, נכונות שבאה לידי ביטוי בהתבטאויותיו הפומביות של הנשיא הפלסטיני נגד חטיפתם של שלושת הנערים ורציחתם.

נראה אפוא, כי עבאס מנסה כעת, בהעמדת היוזמה התלת-שלבית שלו, לתמרן בנסיבות המורכבות שהוא נתון בהן: הפנייה המחודשת למשא-ומתן עם ישראל בשלב הראשון, נועדה לכופף את ידי חמאס, להכיל מתחים פנים-פלסטיניים ולהשפיע על המתווך האמריקני. ואילו קידום ההצטרפות למוסדות בינלאומיים והאיום לתבוע את ישראל, נובעים, בין היתר, מהיעדר לגיטימציה-מבית להידברות עם ישראל.

התמרן המדיני-הפוליטי הטקטי הזה מאפשר לעבאס ליצור לעצמו מצב נוח כלפי ישראל: היה והמשא-ומתן יתקיים, מסגרת הזמן הקצובה ויעדיו יכתבו את תכניו ואת מהלכו. לא צלח? עבאס יתקדם באופן חד צדדי בזירה הבינלאומית. שלוש החלופות שהוזכרו למעלה מספקות לפלסטינים מגוון דרכים להשגת מדינה במסגרת נוקשה מבחינת הזמנים ובה-בעת גמישה מבחינת מנופי הלחץ העצמאיים, העשויים לקבל את תמיכתם של שחקנים לא מעטים בזירה הבינלאומית.

עבאס מטפל גם במתיחות הפנימית בקרב הפלסטינים ובהתנגדות העזה למנהיגותו, בכך שהוא מכניס את חמאס, בדלת האחורית, לתהליך המדיני. הציר עבאס-משעל – חרף המחלוקות העמוקות והתנחלויות הפומביות שלו – הופך בפוטנציה את חמאס לשותף עתידי במשא-ומתן עם ישראל.

התקדמות של הפלסטינים באופן עצמאי אל החלופות השנייה והשלישית בתוכניתו של עבאס עלולה לשאת השלכות נוספות, שעליהן עמדנו בדפים אלה לפני כשנתיים, ערב הפנייה של עבאס בנובמבר 2012 לעצרת האו"ם. אמנם, קלושים ביותר הסיכויים לכך שארצות-הברית לא תטיל וטו על החלטה של מועצת הביטחון של האו"ם, אשר תורה על פינוי ישראל מהגדה המערבית ללא הסכם. ואולם בניית תיאורטי אין לשלול גם תרחיש כזה, שבו, בנסיבות מסוימות, הרשות מצליחה, על-פי תוכניתה, ליצור במועצת הביטחון חזית מדינית-דיפלומטית נגד ישראל, וחזית משפטית נגדה – בטריבונלים בינלאומיים.

ההתקדמות החד-צדדית הפלסטינית בהיעדר מסגרת הסכמית, עלולה להביא לביטולו של הסכם הביניים ("אוסלו ב'") שנחתם בשנת 1995, וממשיך לחול עד היום; היא עלולה לאפשר הקמת צבא פלסטיני מדינתי; לאפשר הכרזה חד-צדדית על ירושלים המזרחית כבירת המדינה הפלסטינית; וממילא, לשנות לחלוטין את מעמד ההתיישבות היהודית ביהודה ושומרון, לרבות גושי ההתנחלות הגדולים, אשר בהסכם היו נכללים בגבולות ישראל כנגד חילופי שטחים. ומנגד, יהיו ללא ספק צעדי תגובה ישראלים חד צדדיים.

במידה שהיוזמה הפלסטינית, שמוביל עבאס, תצבור תאוצה, תעמוד ישראל בחודשים הקרובים כשבידיה נתוני פתיחה לא פשוטים למהלכים מדיניים, הן מול הפלסטינים והן מול הקהילה הבינלאומית. נראה, כי יוזמה ישראלית שתשכיל לבטא חתירה לסיום הסכסוך הישראלי-ערבי מתוך ראייה אחראית, ארוכת טווח ומפוכחת של האינטרסים הלאומיים החיוניים לישראל, תאפשר לעיין את המאזניים לקראת הסבבים המדיניים הבאים.